

Функцыянальная слабасць органаў мясцовага самакіравання і цэнтралізаваны характар кіравання абумоўліваюць слабасць мясцовых элітаў. Мясцовыя Рады функцыянуюць не як органы, якія разьвязваюць важныя для насельніцтва праблемы, а як «стартавыя пляцоўкі» для кар’еры ў цэнтры. Факультатыўны характар паўнамоцтваў дэпутатаў зніжае аўтарытэт канкрэтных органаў мясцовае ўлады і спараджае скептычнае стаўленьне насельніцтва да ідэі мясцовага самакіравання. У выніку насельніцтва імкнецца дыстанцыявацца ад палітыкі на мясцовым узроўні, перадаць рашэньне лаякальных праблемаў цэнтральнаму ўраду. А эліта выканаўчае ўлады на мясцох ня можа эфэктыўна і адказна выконваць свае функцыі.

Прызначэньне ня толькі функцыянераў (старшыняў выканкамаў), але й чыноўнікаў адміністрацыйнага ўзроўню адбываецца з палітычных матываў. Гэта робіць адміністрацыйны апарат, які ў бальшыні краінаў ёсць гарантам забеспячэньня кіраўнічай эфэктыўнасьці і супрацьвагай кан’юнктурным палітычным рашэньням, вельмі слабым перад цэнтральнай палітычнай уладай. У сваю чаргу гэты чыньнік спрыяе цэнтралізацыі ўлады і павелічэньню яе ўплыву на мясцовым узроўні.

Выбарчая сыстэма

Міхась Пліска

Асноўныя рысы сучаснага беларускага выбарчага заканадаўства абумоўленыя як узроўнем мысьленьня кіраўнічай намэнклятуры, якая не змагла выйсьці за рамкі савецкіх традыцыяў выбарчае сыстэмы, што базавалася на мажарытарным прынцеце, гэтак і часам прыняцьця новай рэдакцыі Законаў аб выбарах дэпутатаў Вярхоўнай і мясцовых Радаў. А менавіта гэтыя законы прымаліся ў лістападзе 1994 г., г. зн. ужо пасля абраньня А. Лукашэнкі прэзыдэнтам. Кіраўнік дзяржавы прыклаў шмат намаганьняў, каб не дапусьціць прыняцьця прапарцыйна-мажарытарнай выбарчай сыстэмы на выбарах у Вярхоўную Радду, бо парлямэнт схіляўся прыняць палажэньне, згодна зь якім 25% дэпутатаў абіралася б паводле партыйных сьпісаў. Недасканаласьць выбарчага закана-

даўства сталася асабліва відавочнай пасля змены палітычнай сыстэмы ў лістападзе 1996 г. і ўсталявання аўтарытарнага рэжыму.

Прыняты ў лютым 2000 г. на ініцыятыву прэзідэнта Выбарчы кодэкс адрозьніваўся ад ранейшых заканадаўчых актаў толькі формай, але ня зместам. Выбары 110 дэпутатаў ніжняй палаты парламэнту – Палаты Прадстаўнікоў – і прадстаўнічых органаў улады – мясцовых Радаў – ажыццяўляюцца на аснове мажарытарнай сыстэмы: дзеля перамогі кандыдату ў першым туры неабходна набраць больш за 50% галасоў выбарцаў, якія ўзялі ўдзел у галасаванні, у другім – адносную бальшыню. Для абрання прэзідэнтам і ў першым, і ў другім туры неабходна набраць больш за 50% галасоў выбарцаў.

Паводле экспертных ацэнак Бюро па дэмакратычных інстытутах і правоў чалавека АБСЭ і Вэнэцыянскай камісіі Рады Эўропы, Выбарчы кодэкс не забяспечвае з праўнага гледзішча правядзеньня ў краіне свабодных і дэмакратычных выбараў і не адпавядае мінімальным міжнародным стандартам. Да такіх высноваў прыйшлі і спецыяльныя камісіі міжнародных назіральнікаў АБСЭ, якія здзяйснялі маніторынг за падрыхтоўкай і правядзеньнем выбараў у Палату Прадстаўнікоў (кастрычнік 2000 г.) і прэзідэнцкіх выбараў (верасень 2001 г.).

Асноўная загана Выбарчага кодэксу – гэта наданьне органам выканаўчае і прадстаўнічае ўлады выключнага права фармаваньня выбарчых камісіяў. Як паказала практыка, фармаваньне складу выбарчых камісіяў не адбываецца паводле прынцыпу шырокага палітычнага прадстаўніцтва сяброў камісіяў. На фармальна законных падставах мясцовыя ўлады могуць адмовіцца ўлучыць у іхны склад прадстаўнікоў, прапанаваных дэмакратыямі. Такі парадак фармаваньня выбарчых камісіяў дазваляе выканаўчай уладзе цалкам кантраляваць ня толькі дзейнасьць гэтых камісіяў, але і хаду ўсяго выбарчага працэсу, пачынаючы ад рэгістрацыі кандыдатаў у дэпутаты і да падвядзеньня вынікаў галасаваньня.

У якасьці эфэктыўнага сродку ціску на выбарцаў і маніпуляцыяў з выбарчымі бюлетэнямі ўлады шырока практыкуюць датэрміновае галасаваньне, якое ажыццяўляецца цягам пяціх дзён сем гадзінаў за дзень, а таксама галасаваньне ўдома. На выбарах у Палату Прадстаўнікоў у дзвюх выбарчых акругах былі выпадкі, калі колькасьць выбарцаў, якія прагаласавалі датэрмінова, перавышала

50%. А ў сярэднім на мінулых выбарах колькасць выбарцаў, якія пад ціскам уладаў галасавалі датэрмінова, складала 20–30%.

Дзейнае заканадаўства не дазваляе кандыдатам у дэпутаты аспрэчваць у судовым парадку пастановы выбарчых камісіяў аб скасаванні іх рэгістрацыі, а таксама вынікі выбараў. Кандыдатам у прэзідэнты і дэпутаты забаронена ствараць уласныя выбарчыя фонды і прыцягваць да фінансавання выбарчае кампаніі сродкі фізічных і юрыдычных асобаў. Сродкаў, якія вылучае дзяржава кандыдатам, недастаткова для правядзення паўнаватаснае выбарчае кампаніі.

Грамадзкія назіральнікі ня ў стане кантраляваць падліку галасоў, бо пазбаўленыя магчымасці бачыць запоўненыя бюлетэні і ў кожны момант могуць быць выдаленыя старшынямі камісіяў з памяшкання для галасавання. Апрача таго, участковыя камісіі не абавязаныя выдаваць назіральнікам завераныя копіі пратаколаў аб выніках галасавання на выбарчым участку.

Выбары, якія праводзяцца ў краіне, усё больш і больш нагадваюць савецкія выбары, якія былі закліканыя ствараць бачнасьць законнасьці ўсяўладзьзя кампартыі. Дарма што фармальна на выбарах захоўваецца канкурэнцыя паміж кандыдатамі, найчасцей дэпутатам можа стаць толькі кандыдат, які атрымаў папярэдняю ўхвалу выканаўчай улады. Таму для правядзення свабодных і спраўдных выбараў неабходна дамагацца ня толькі паляпшэння выбарчых працэдураў і выбарчага заканадаўства, але й дэмакратызацыі палітычнага рэжыму, які існуе ў краіне.

Судовая ўлада

Міхаіл Пастухоў

Да цяперашняга часу ў РБ працягвае функцыянаваць судовая сыстэма, якая склалася яшчэ пры СССР. Новая рэдакцыя Канстытуцыі ўнесла зьмены толькі ў парадак фармаванняў судоў. Калі паводле Канстытуцыі 1994 г. абраньне судзьдзяў найвышэйшых судоў належала вылучна да кампэтэнцыі парлямэнту, дык паводле новай рэдакцыі Канстытуцыі права прызначаць на пасаду старшыню і пяць судзьдзяў Канстытуцыйнага Суду, старшыню і судзьдзяў Вярхоўнага Суду